

שעל אלו הלוגין שהפריש חלו התרומה והמעשר, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה ורבי שמעון אוסרין, כי "אין 11-ב ברירה", ולא יתברר כשיפריש אחר זמן, כי מה שהפריש הוא זה שנעשה תרומה מתחילה, ולפיכך אסור לשתות שמא על לוג אחר חלה התרומה, ונמצא זה שותה תרומה. (210)

אלמא סבר רבי יהודה "אין ברירה".

ודחינן לה: ממאי דטעמיה דרבי יהודה: משום דקסבר "אין ברירה" –

דילמא שאני התם כלומר: דילמא התם טעם אחר הוא: וכדקתני טעמא:

11-א הרי הן מעכשיו תרומה גדולה – עשרה לוגין, כלומר: עשירית מן השיריים שלאחר התרומה, שהוא קרוב לעשרה לוגין [תוספות] (208) שאפריש לאחר זמן –

הרי הם מעכשיו מעשר ראשון, וקרוב לתשעה לוגין [עשירית מן הנותר לאחר התרומה והמעשר] יהיו מעכשיו מעשר שני –

ומיחל [מחלל] (209) את המעשר שני שקרא עליו שם על מעות, הואיל ודבר זה יכול לתקן מיד –

ושותה מיד ומשאיר כדי התרומה והמעשר הראשון – שקרא עליהן שם – שאין שותה אותן, ולאחר זמן יפריש התרומה והמעשר, ואמרינן: הוברר הדבר למפרע

ומבואר, שלא עלה על דעת התוספות לחוש שמא הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא מעשר שני; שאם היינו חוששין לזה, היה צריך להפריש עשרה לוגין למעשר שני, וצ"ב.

209. נתבאר על פי רש"י; אבל תוספות בעירובין לו א, הקשו עליו, ופירשו: "מיחל" כמו "מתחיל" לשתות מיד; ולדעת רבינו תם שם: "מיחל" כמו "מוהל" כלומר: מוזג יינו במים ושותה, וכמו "סבאך מהול במים".

210. כן היא שיטת רש"י בחולין יד א; וכן היא משמעות לשון רש"י כאן; וכן הם דברי מהר"י בתוספות ערובין לו ב ד"ה אלא.

ויש אומרים: כי למאן דאמר "אין ברירה", אין התרומה חלה מעיקרא, והרי זה שותה טבל, תוספות שם קודם דברי מהר"י; וכן היא משמעות לשון רש"י שם, ד"ה רבי יוסי אומר.

208. א. ובתוספות ישנים פירשו עוד, שיעשה מאה מידות קטנות כל אחת 0.98 לוג, ויקח עשרה מידות למעשר ראשון ותשעה למעשר שני, וזהו שאמרו "עשרה" ו"תשעה".

ב. וכתבו עוד בתוספות ובתוספות ישנים [והמדקדק בדבריהם היטב, ימצא, כי יש חילוק בין דברי התוספות לדברי הת"י; וראה תמיהת ה"שפת אמת" על התוספות]:

אין לפרש, שחוששים אנו שמא חשב הכותי לשתות מן היין בעצמו והפריש הכותי תרומה [שהרי אינו חשוד אלא להכשיל אחרים, אבל לעצמו זהיר הוא], אלא שלא הפריש מעשר, ונמצא, כי אף התרומה שביד הכהן הרי היא טבולה למעשר, ולפיכך צריך עשרה לוגין שלמים למעשר ראשון, ותשעה לוגין שלמים למעשר שני, כדי להתיר אף את התרומה שביד הכהן; זה אינו, כי אין לחוש שיתקן הכותי את הטבל ולא יתקנו לגמרי, ואם הפריש תרומה, הרי שמן הסתם הפריש גם מעשר.

אמרו לו – רבי יהודה ורבי שמעון – לרבי מאיר: אי אתה מודה שיש לחוש: שמא יבקע הנוד [הכלי שבו היין] ולא יפריש לבסוף, ונמצא שותה טבלים למפרע?²¹⁰!

ואמר להם רבי מאיר: לכשיבקע נחוש לו, כלומר: לא חיישינן לשמא יבקע, כי הרי אפשר שימסרנו לשומר [רש"י].^(210*)

אלא מדתני איז משמו של רבי יהודה יש ללמוד דסבר רבי יהודה אין ברירה:

שנינו במשנה בעירובין: מתנה אדם על עירובו, כלומר: מניח אדם אם ירצה שני עירובי תחומין אחד לסוף אלפיים אמה למזרח ביתו, ואחד לסוף אלפיים אמה למערב ביתו ומתנה ואומר:

אם יבוא חכם בשבת – שהיה רוצה לראותו ולשמוע את דרשתו – חוץ לתחום העיר מצד מזרח, הרי עירובי שבמזרח העיר הוא שיחול, ויתרני לילך למזרח עד ארבעת אלפים אמה; ואם יבוא מן המערב עירובי למערב; ואם יבואו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב, למקום שארצה אלך; ואם לא יבואו לא לכאן ולא לכאן, הריני כבני עירי שיש להם אלפיים אמה תחום שבת לכל רוח ורוח.

דתני איז: רבי יהודה חולק על דברי חכמים שבמשנה בעירובין ואומר:

אין אדם מתנה על שני דברים כאחד, להניח שני עירובין ולומר: "אם יבואו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב, למקום שארצה

אלך", כי "אין ברירה" לומר, כי הוברר הדבר בין השמשות של ערב שבת שהוא זמן קניית וחלות עירובי תחומין, איזה עירוב יהא רצונו למחרת שיחול –

אלא על חכם אחד בלבד הוא שיכול להתנות, ולומר: אם בא [יבוא] חכם למזרח עירובו למזרח, ואם יבוא החכם למערב עירובו למערב, אבל לומר: אם בא חכם לכאן ולכאן לאיזה שארצה אלך – לא.

והוינן בה: מאי שנא "לכאן ולכאן" דלא יכול להתנות כיון דאין ברירה –

אם כן על חכם אחד: אם יבוא מן המזרח עירובי למזרח, ואם מן המערב עירובי למערב – נמי לא יוכל להתנות, כיון דאין ברירה?!

שהרי אף כשאמר למזרח או למערב הרי דעתו שיחול לאחד מהם, ולמחר יתברר לאיזה רוח יבוא החכם, ואנו צריכים לדון כאילו נתברר היום וחל בו העירוב בין השמשות, והרי "אין ברירה" [ריטב"א עירובין].

ואמר רבי יוחנן לפרש: אמנם כן אינו יכול להתנות "אם יבוא חכם" –

אלא הברייתא מדברת כשכבר בא חכם למזרח או למערב, והמתנה הוא שאינו יודע לאיזה רוח בא החכם, ומתנה את חלות עירובו במציאות נכונה לשעת חלות עירובו; וכיון שכן אינו ענין לברירה, שהרי הדבר מבורר ועומד בשעת חלות העירוב.

210*. ואם תאמר: מאי סלקא דעתין דהגמרא לפרש טעמו של רבי יהודה משום "אין ברירה",

רבי יהודה שהוא מפני חולשה ואין הטעם מפני שאין לסמוך על הכתיבה אפילו בשאר אדם —

דאי לא תימא הכי, אלא תאמר: רבי יהודה כתיבה לית ליה, ולכן אין נותנין את הדמים על שני כנים:

הרי **בלא כתיבה נמי** — אם לא מפני חולשתו של הכהן הגדול — אין לחוש שמא יחליף ויטול דם של זה במקום דמו של זה, כי הרי **האי דם הפר נפיש** [דמו מרובה] ואילו **האי דם השעיר זוטא** [דמו מועט] ובקל ניתן להבחין ביניהם; ועל כרחנו מפני חולשתו חוששים אנו שמא מכל מקום יחליף —

וכי תימא לדחות הראיה, כי **לא מקביל ליה כוליה דם בתוך כלי אלא כפי הנצרך להזאות**, ונמצאת כמות הדם שבשני הכלים שוה —

והרי **אמר רב יהודה** [הובאו דבריו בגמרא לעיל מח א]:

השוחט את הפר [ושאר הקרבנות] **צריך שיקבל בכלי את כל דמו של פר, שנאמר: ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה**, והרי אינו שופך את כל הדם אלא

ומאחר שרבי יהודה סובר אין ברירה, הרי שבנתערבו בשופר דמי חטאת שמתו בעליה אינו יכול לברור אותן ולהתיר את כל התערובת; והיינו דאמר: לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות של דמי חטאת שמתו בעליה.

ותמהינן: **והשתא דאמרינן: כי לרבי יהודה אין ברירה** והיינו דאמר רבי יהודה: לא היו שופרות לקיני חובה "מפני התערובות", ושוב אין להוכיח מכאן שרבי יהודה לית ליה כתיבה —

הא כתיבה אית ליה לרבי יהודה, שהרי כן מוכח מן המשנה ד"ש שלש עשרה שופרות".

אם כן תיקשי: **יום הכפורים נמי למה אין נותנין את דמי הפר והשעיר על שני כנים**, ואם משום חשש החלפה: **נעביר תרי כנים ונכתוב עליהו איזה של פר ואיזה של שעיר** ושוב לא יבוא להחליפם! (211)

ומשנינן: כי **משום חולשא דכהן גדול שצריך לעשות רוב עבודות היום** [רא"ל] **לאו אדעתיה** אינו שת לבו לעיין בכתיבה, ועדיין יש לחוש שמא יחליף דמי פר בשעיר.

וכן הוא מוכרח כפי שביארנו את טעמו של

ברירה], והיו מקשים לו כל מה שהיו יכולים, רק שיחזור בו", והביאו דוגמא לדבר זה מן הש"ס; וראה תוספות הרא"ש.

211. נראה מדברי הגמרא, כי היה אפשר לפרש טעמו של רבי יהודה משום דלית ליה כתיבה, אלא שהגמרא אומרת: הואיל ואין הכרח לומר כן בפירוש דברי רבי יהודה "מפני התערובות",

והלוא בהדיא אמר רבי יהודה כי הטעם משום "שמא יבקע"?

ביארו התוספות: לא היה נראה לו כי זה הוא עיקר טעמם לחוש לבקיעת נוד ביום אחד קודם צאת השבת; ומה שהקשו לו מבקיעת הנוד ואע"ג שהן עצמן אין סוברין שיש לחוש חששא רחוקה כל כך; "יש לומר: שהיו ברצון [כלומר: רוצים מאד] מחזירין אותו [ומשום ש"אין

מזה מקצת דמו, אלא ללמדך: צריך שיקבל את כל דמו של הפר.

אלא על כרחך משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה להבחין בצבע הדם שבידו. (212)

אם כן נמצא שיכול הכהן להבחין בין הכלים לפי כמות הדם שבהם — אלא ודאי משום חולשא דכהן גדול אין סומכין על הבחנה זו.

ההוא שליח ציבור דנחית קמיה דרבא נירד לפני התיבה בבית מדרשו של רבא, ואמר ביום הכפורים את סדר העבודה וכמו שאנו אומרים, ואמר: יצא ודם השעיר בידו והניחו על כן שני שבהיכל, נטל [תחילה] דם הפר והניח דם השעיר. (213)

וכי תימא [ואם תאמר]: לא מטעם זה הוא, אלא לפיכך אין אנו סומכים על ההבחנה על פי כמות הדם, כי דילמא משתפיך מיניה [ישפך מקצת מדם הפר] —

אמר ליה רבא: הרי דבריהם: חדא — שאמרת: יצא והניחו על כן שני — כרבנן הסוברים כן, וחדא — שאמרת: נטל תחילה דם הפר והניח דם השעיר — כרבי יהודה, כי אילו לרבנן מניח תחילה דם השעיר ונטל לאחוריו את דם הפר.

הרי סוף סוף יכול הוא להבחין ביניהם לפי צבע הדם, כי הרי האי דם השעיר חיוור [לבן] ואילו האי דם הפר סומק [אדום] —

על הכן הזהב השני שבהיכל, רבי יהודה אומר: לא היה שם אלא כן אחד בלבד, "נטל דם הפר והניח דם השעיר", אינו המשך לדברי רבי יהודה, אלא סתם משנה היא ולדברי הכל, וכדרך פירוש למה שאמר: והניחו על כן הזהב השני שבהיכל, שאינו מניחו מיד אלא לאחר שנטל תחילה דם הפר; [וצריך ביאור: אם כן למה לי שתי כנים?!]

שוב יתכן כי אית ליה כתיבה, ואם כן מאי טעמא הצריך רבי יהודה שני כנים [ועל דרך זה היא סוגיית הגמרא בהמשך הדברים]?!
וצריך ביאור: הרי סוגיית הגמרא לעיל נה ב, אינה כן, וכבר דחתה הגמרא לעיל אפשרות זו שרבי יהודה לית ליה כתיבה, מדברי רבי יהודה עצמו גבי יג השופרות שבמקדש; ואם כן אין הקושיא תלויה בביאור דברי רבי יהודה שאמר "מפני התערובות" אלא מכל מקום צריכים אנו לבאר מה טעמו של רבי יהודה!?

וטעם דין זה לפי הבנתו של אותו ש"צ: אם משום חיבוב מצוה כדי שלא יהיו ידיו ריקניות מעסק מצוה; או משום דמיד יש לו ליטול דם פר הבא לפניו שיש לו להזות ממנו עתה, דמצוה הבאה לידו אין להחמיצה ולהעבירה; וראה עוד בהערה הבאה.

212. כתב בשפת אמת: כי לדעת חכמים יש לומר שלא היו כותבים [וכדמשמע מן הרמב"ם שלא הזכיר כתיבה, הערת חתן המחבר]; אלא שאין חוששין להחלפה, משום שסומכין על כך שהכהן הגדול יבחין איזה דם מרובה ואיזה מועט, או שיבחין ביניהם על פי צבע הדם, ואין חוששין לחולשתו של הכהן הגדול; וכן כתב בלקוטי הלכות.

ב. כתב הריטב"א בשם העיטור: שמעינן מהכא שבלשון המשנה אומר את סדר העבודה ביום הכפורים, כגון "אתה כוננתה" שחיבר יוסי בן יוסי, ולא בלשון סתום, דרבא אם שמע בלשון סתום לא היה מקפיד.

213. א. כתב בשיח יצחק: כי אותו שליח ציבור הבין פירושה של משנתנו ששנינו: [יצא והניחו

ובהערות בריטב"א הנדמ"ח העירו, כי המלים דרבא וכו' אין נמצאות בעיטור.

“השוכן אתם בתוך טומאותם” מה תלמוד לומר: אפילו בשעה שהן טמאים, הרי השכינה עמחם.

אמר ליה ההוא מינא, [מין] לרבי חנינא:

השתא ברי טמאים אתון [עכשיו ודאי א-11] טמאים אתם] ועל כן אין שכינה שורה ביניכם, דהא כתיב: טומאתה — של כנסת ישראל — בשוליה בסופה, כלומר: עכשיו [רא”ל]. (215)

אמר ליה רבי חנינא לאותו מין: תא חזי [בוא וראה] מאי כתיב בהו בישראל: “השוכן אתם בתוך טומאותם”, אפילו בזמן שהן טמאין, שכינה שורה ביניהן.

וכאן חוזרת הגמרא לברייאת שהביאה, שלמדנו מ”וכן יעשה לאוהל מועד” על כל ההזאות של הפר והשעיר בפנים, שיעשה אותם אף באוהל מועד; ותמהינן:

אלא כך אימא [תאמר]: הניח דם השעיר ונטל דם הפר והרי דבריך כולם כרבנן שהלכה כמותם. (214)

שינינו במשנה: והזה ממנו מדם הפר על הפרוכת כנגד ארון מבחורין:

תנו רבנן: כתיב: ושחט את שעיר החטאת אשר לעם וגו' והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת. וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם “וכן יעשה לאהל מועד” השוכן אתם בתוך טומאותם, מה תלמוד לומר:

ללמד: כשם שמזה לפני ולפנים, כך מזה בחיכל.

ומפרש: מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, כך מזה בחיכל לפני הפרוכת מבחורין. וכשם שלפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, כך מזה בחיכל.

שלא היה שם כן אחד, היה מוכרח ליטול את הפר תחילה], הרי שאין אומרים שלא יהא פנוי מן המצוות.

ותירץ: כי יש לומר, שהטעם כאן הוא מפני שאם יטול תחילה דם הפר הרי הוא נוטלו בשמאלו כי דם השעיר בימינו, ולפיכך מניח תחילה דם השעיר על הכן השני, ושוב נוטל את דם הפר בימינו.

215. ביאר מהרש”א: רצונו לומר: גם כי טהורים הייתם השתא בגלות נעשיתם ברי טמאים, דכתיב טומאתה בשוליה, ופורש עצמו מכם כפורש מטומאת נדה; ואמר ליה: מה כתיב בהו השוכן אתם וגו' שאינו פורש לגמרי אלא כפורש מאשתו נדה, שדר עמה בבית אחד, כן

214. ביאר ב”שיח יצחק” על פי דרכו [בהערה לעיל], כי רבא לא ניחא ליה לפרש דברי המשנה שהם בדרך פירוש למה ששינו קודם “והניחו על וכו'”, ואין זה נראה פשט המשנה, ועל כרחך מדברי רבי יהודה הם; אבל לרבנן משום חולשא דכהן גדול אין חוששין לחיוב המצוה והעברתה לפי שעה, וראה עוד שם.

והרמ”א בסימן קמז סעיף ח כתב: כי ביום שקוראין בשני ספרי תורה, אין מסלקין את הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות.

והקשה במגן אברהם [כהסברו של ה”מחצית השקל”]: הרי אנו רואים כי לדעת חכמים שהיו שם שני כנים, הרי זה מניח תחילה דם הפר ואחר כך נוטל דם השעיר, [ורק לרבי יהודה